

CONSIDERAȚII PRIVIND REINTERPRETAREA ENEOLITICULUI TÂRZIU DIN NORD-ESTUL MUNTENIEI ÎN CONTEXTUL DESCOPERIRILOR RECENTE DE LA PIETROASA MICĂ - GRUIU DĂRII

Laurențiu GRIGORAȘ*

Cuvinte-cheie: *Pietroasa Mică - Gruiu Dării, Eneolitic târziu, Cernavodă I, Cucuteni B.*

Keywords: *Pietroasa Mică - Gruiu Dării, Chalcolitic, Cernavodă I, Cucuteni B.*

Rezumat: *Cercetările arheologice desfășurate în anul 2018 la Pietroasa Mică - Gruiu Dării au contribuit la identificarea unor aspecte inedite ale depunerii eneolitice din acest sit și au permis, în contextul descoperirilor de aici și prin raportarea la altele asemănătoare, reinterpretarea, din punct de vedere informațional și terminologic, a unor subiecte relevante pentru o definiție cât mai nuanțată a caracteristicilor eneoliticului târziu din nord-estul Munteniei.*

O noutate a cercetărilor recent încheiate a constituit-o descoperirea unor materiale ceramice de tip Cernavodă I (cu adaos de scoică pisată) diferite din punct de vedere al decorului (atribuit fazei Ib conform analogiilor prezentate) de cele cunoscute din cercetările mai vechi de la Gruiu Dării (Ic). Prezența elementelor cernavodene pe un palier cronologic Cernavodă Ib-Ic – Cucuteni B2, nu constituie, de altfel, o noutate pentru descoperirile similare din nord-estul Munteniei.

Identificarea a două niveluri (superior – N 1 și inferior – N 2) a permis stabilirea unor posibile corelații între succesiunea stratigrafică a acestora și diferențele stilistice sesizate, în special, în cadrul ceramicii de tip Cernavodă I (cu aport de Cucuteni tip „C”). Aceste constatări par să reflecte existența unor etape distincte de așezare pe grui, corespunzătoare unor orizonturi cronologice reprezentate arheologic de nivelurile menționate. De altfel, absența de la Gruiu Dării și din întreaga zonă de nord-est a Munteniei a unor situri „tipice” Cucuteni sau Cernavodă I anterioare depunerilor de tip Cernavodă I – Cucuteni B susține teoria pătrunderii comunităților aparținând acestor medii culturale la un orizont eneolitic târziu.

---

* Laurențiu GRIGORAȘ: Muzeul Județean Buzău; e-mail: g_11973@yahoo.com.

Reprezentarea, în proporții echilibrate, a materialelor arheologice specifice mediilor Cernavodă I și Cucuteni B în siturile aparținând eneoliticului târziu din nord-estul Munteniei impune reinterpretarea încadrării culturale a acestora în sensul abandonării atribuirii aproape exclusive a descoperirilor de acest tip (Cernavodă I - Cucuteni B) mediului cernavodean.

Același argument, bine documentat arheologic, al ponderii echilibrate a materialelor arheologice caracteristice celor două medii culturale identificate în așezările de tip Cernavodă I - Cucuteni B, ar trebui să determine invalidarea categorică a teoriei importurilor cucuteniene (în special a ceramicii pictate) din siturile respective.

Constatarea existenței unor abordări inconsecvente a prezenței (incontestabil susținută și documentată arheologic) categoriei Cucuteni tip „C” în siturile Cernavodă I – Cucuteni B necesită o reevaluare a importanței aportului reprezentat de această specie ceramică în procesele de interferență și sinteză specifice siturilor din nord-estul Munteniei.

Diversitatea de specii ceramice rezultate din simbioza Cernavodă I - Cucuteni B, dar și din procesul de integrare al elementelor ceramice cucuteniene de tip „C” în componența mediilor „gazdă” impune, în opinia noastră, încadrarea acestora în categoria mai largă a materialelor arheologice de sinteză sau interferență și renunțarea la perpetuarea folosirii unor sintagme de genul „varianta Monteoru”.

Considerațiile prezentate în cadrul acestui studiu referitoare la reevaluarea încadrării culturale a siturilor de tip Cernavodă I - Cucuteni B, invalidarea teoriei importurilor cucuteniene din aceste situri, reconsiderarea aportului elementelor ceramice Cucuteni tip „C” în desfășurarea diverselor fenomene de simbioză și încadrarea speciilor ceramice rezultate din acest proces în categoria mai largă a materialelor arheologice de sinteză sau interferență, pot constitui premisele necesare elaborării și utilizării unor terminologii adecvate reinterpretării acestor aspecte prin prisma stadiului actual al cercetării.

Abstract: The archaeological researches carried out in 2018 at Pietroasa Mică - Gruiu Dării contributed to the identification of some novel aspects regarding the Chalcolithic layer from this site and allowed, in the context of the discoveries from here and by reference to similar ones, the reinterpretation, from an informational and terminological point of view, of some subjects relevant for a more nuanced definition of the features of the Chalcolithic in north-eastern Wallachia.

A novelty of the recently concluded researches was the discovery of ceramic materials belonging to the Cernavodă I type (with the addition of crushed shell) different in terms of decoration (probably Ib according to the analogies presented) to the one known from the previous researches from Gruiu Dării (Ic). The presence of the Cernavodă elements on a Cernavodă Ib-Ic - Cucuteni B2 chronological horizon is not a novelty for the similar discoveries in north-eastern Wallachia.

The identification of two levels (superior - N 1 and inferior - N 2) allowed to establish possible correlations between their stratigraphic sequence and the stylistic differences noted, in particular, in the Cernavodă I type ceramics (with type "C" presence). These findings seem to reflect the existence of distinct stages of settlement on the site, corresponding to chronological horizons represented archaeologically by the mentioned levels. Moreover, the absence of "typical" Cucuteni or Cernavodă I sites prior to Cernavodă I - Cucuteni B deposits from Gruiu Dării and the entire northeast of

Wallachia supports the theory of the penetration of the communities belonging to these cultural environments to a Chalcolithic horizon.

The representation in balanced proportions of materials specific to the Cernavodă I and Cucuteni B environments in the sites belonging to the Chalcolithic from northeast Wallachia requires the reinterpretation of their cultural classification in the sense of abandoning the exclusive attribution of such discoveries (Cernavodă I - Cucuteni B) to the Cernavodă culture.

The same argument, well documented archaeologically, of the balanced weight of the archaeological materials characteristic to the two cultural environments identified in the Cernavodă I - Cucuteni B settlements, should lead to the categorical invalidation of the theory of the Cucuteni imports (especially the painted ceramics) from the respective sites.

Finding inconsistent approaches to the presence (undoubtedly backed and documented archaeologically) of the "C" type category in the Cernavodă I - Cucuteni B sites requires a reassessment of the importance of the contribution of this ceramic species in the interference and synthesis processes specific to the northeast Wallachia.

The diversity of ceramic species resulting from the symbiosis on the Cernavodă I - Cucuteni B reciprocal relationship, but also from the integration of type "C" ceramics in the composition of "host" environments implies, in our opinion, their inclusion in the broader category of archaeological materials of synthesis or interference and renouncing the perpetuation of the use of syntaxes such as the "Monteoru variant".

The considerations presented in this study regarding the re-evaluation of the cultural classification of the Cernavodă I - Cucuteni B sites, the invalidation of the Cucuteni imports theory from these sites, the reconsideration of the "C" type ceramics in the development of the various symbiosis phenomena and the framing of this ceramic species resulting from this process in the broader category of archaeological materials of synthesis or interference may constitute the necessary premises for the development and use of appropriate terminology for the reinterpretation of these aspects from the perspective of the current state of research.

Cercetările arheologice din anul 2018 desfășurate în situl de la Gruiu Dării (sat Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău) au contribuit la strângerea de noi informații referitoare la problematica, de altfel îndelung disputată și, credem noi, departe de a fi clarificată, a eneoliticului târziu din nord-estul Munteniei și, în special, din zona deluroasă (piemontană) a Subcarpaților de Curbură. Aceste date noi sunt cu atât mai importante cu cât numărul descoperirilor rezultate din săpături arheologice sistematice care atestă existența depunerilor eneolitice târzii în zonă este relativ redus: Sărata Monteoru¹, Râmnicelu-Popina², Pietroasa Mică - Gruiu Dării³ și Șoimești-Merez⁴, doar ultimele două fiind, actualmente, în curs de cercetare (Pl. 1. 1-4). Alte informații, în majoritatea lor destul de lacunare și dintre

¹ NESTOR 1944; NESTOR & ZAHARIA 1955; NESTOR & ZAHARIA 1968, p. 27; MOTZOI-CHICIDEANU 2003, p. 41-42; SCHUSTER & POPA 2009, p. 32; MUNTEANU 2017, p. 48.

² HARȚUCHE 1968; HARȚUCHE 1980; MUNTEANU 2017, p. 48.

³ DUPOI & PREDA 1977; DUPOI & SÎRBU 2001, p. 46-48, fig. 8, 117, 118; MOTZOI-CHICIDEANU 2003, p. 41; SCHUSTER & POPA 2009, p. 32; SÎRBU *et al.* 2011, p. 15-54, fig. 5-40.

⁴ FRÎNCULEASA & GARVĂN 2017, p. 57, 61, pl. 3/2-9; MUNTEANU 2017, p. 48.

care, cele mai multe, trebuie confirmate prin verificări de teren, provin din semnalarea descoperirii unor materiale eneolitice târzii (de factură Cucuteni B și/ sau Cernavodă I), preponderent în zona de nord-est a Munteniei (Aldeni-*Muchia Vulturului*⁵, Năeni-*Dealul Daghidoiu*⁶, Ulmeni⁷, Vadu Săpat-*Budureasca-Valea Pietrei* și *Puțul Tătarului*⁸, Tătaru⁹, Valea Viei¹⁰, Însurăței-*Popina I*¹¹, Berca¹², Gura Vitioarei-*Movila*¹³, Homorâciu¹⁴, Mălăieștii de Jos¹⁵, Ploiești-*Tabaci*¹⁶).

Cercetarea depunerilor eneolitice de la *Gruuiu Dării* (campania anului 2018) oferă noi date privitoare la interferențele culturale specifice unui areal, aproape unanim recunoscut ca fiind caracterizat printr-un „amalgam” de influențe, sinteze și evoluții locale ce capătă, paradoxal sau nu, o identitate aparte. Cadrul natural al dealurilor subcarpatice din nord-vestul câmpiei piemontane conturează o zonă de periferie culturală și, în același timp, una de tranziție care a facilitat apariția și dezvoltarea în zonă a unor bine-cunoscute „amestecuri” culturale, cum ar fi cele de tip Stoicani - Aldeni sau Cernavodă I - Cucuteni B.

Activitatea îndelungată de cercetare pe teren (1973-1989/2001-2018, cu unele întreruperi) și fructificarea interdisciplinară (studiu arheozoologic¹⁷ și analize radiocarbon¹⁸) a datelor obținute fac din *Gruuiu Dării* unul dintre cele mai bine valorificate¹⁹ situri pentru perioada eneoliticului târziu (**PI. 2. 1**).

În campania din anul 2018 a fost cercetată o parte din depunerea eneolitică, în limitele restrânse ale secțiunii 12 (4 x 4 m), situată pe latura de nord-vest a sitului (**PI. 2. 2**). Stratul de cultură are o grosime variabilă, cu o amplitudine maximă de cca. 50-60 cm și este dispus pe o pantă ce coboară de la sud-est spre

⁵ ȘTEFAN 1938, p. 143, fig. 4/1-3, 6-8; 5/3-5, 7-8; MOTZOI-CHICIDEANU 2003, p. 41; SCHUSTER & POPA 2009, p. 32; MUNTEANU 2017, p. 48.

⁶ MORINTZ & ROMAN 1968a, p. 76; MOTZOI-CHICIDEANU 1982, p. 33; SCHUSTER & POPA 2009, p.32; MUNTEANU 2017, p. 48.

⁷ FRÎNCULEASA 2010, p. 208.

⁸ TEODORESCU & PENEȘ 1984; SCHUSTER & POPA 2009, p.32; FRÎNCULEASA 2010, p. 204, 206, 208, pl. 182/2, 184/2; MUNTEANU 2017, p. 48.

⁹ SCHUSTER & POPA 2009, p.32; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹⁰ ȘTEFAN 1938; COMȘA & GEORGESCU 1981; BUZDUGAN 1992; PANDREA *et al.* 1999, p. 152; FRÎNCULEASA 2010, p. 205-207; FRÎNCULEASA 2012, p. 191-193; FRÎNCULEASA & GARVĂN 2017; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹¹ PANDREA *et al.* 1999; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹² MOTZOI-CHICIDEANU 2003a, p. 4, n. 28; MOTZOI-CHICIDEANU 2003b, p. 41, n. 29 și p. 42; SCHUSTER, POPA 2009, p. 32; MUNTEANU 2017, p. 48, n. 25.

¹³ COMȘA & GEORGESCU 1981; MANZURA 1999, harta 7/1, nr. 18; MOTZOI-CHICIDEANU 2003b, p. 42, n. 35; SCHUSTER & POPA 2009, p. 32; FRÎNCULEASA 2010, p. 208, 210, pl. 137/1-3.

¹⁴ PETRESCU-SAVA & NESTOR 1938-1940, p. 81-82, cf. MOTZOI-CHICIDEANU 2003b, p. 42, n. 32; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹⁵ FRÎNCULEASA 2010, p. 205-207; FRÎNCULEASA 2012, p. 191-193; FRÎNCULEASA 2013; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹⁶ FRÎNCULEASA 2008; FRÎNCULEASA 2010, p. 79-80, n. 52; FRÎNCULEASA 2013, p. 173; MUNTEANU 2017, p. 48.

¹⁷ SÎRBU *et al.* 2011, p. 95-160.

¹⁸ SÎRBU *et al.* 2011, p. 53; MUNTEANU 2017, p. 50.

¹⁹ DUPOI & PREDĂ 1977; DUPOI & SÎRBU 2001, p. 46-48, fig. 8, 117; SÎRBU *et al.* 2011, p. 15-54, fig. 5-40; MUNTEANU 2017, p. 45-55.

nord-vest, înregistrându-se o diferență de nivel de aprox. 10-15 cm. Au fost identificate două niveluri eneolitice notate, în ordinea apariției lor (de sus în jos) cu siglele N 1 (nivelul eneolitic superior) și N 2 (nivelul eneolitic inferior). Cele două niveluri au grosimi variabile ce nu depășesc 30-32 cm (N 1), respectiv 18-20 cm (N 2).

În cele două niveluri au fost descoperite și cercetate mai multe complexe arheologice: C 276 (N 1), reprezentând, cel mai probabil, resturile unei construcții; C 277 (N 1) vatră realizată pe un „pat” de pietre și C 276a (N 2) constând dintr-o „aglomerare” de materiale arheologice concentrate, preponderent, în zona caroului B al secțiunii S 12²⁰.

Materialul arheologic este relativ bogat și diversificat: câteva vase întregi și preponderent fragmente ceramice, unelte (din piatră, os, corn și cupru), plastică (figurine zoomorfe și antropomorfe, protome zoomorfe), piese de podoabă (din os și lut), obiecte diverse cu funcționalitate incertă, oase de animale și foarte puține bucăți de chirpici arși.

Materialele ceramice din secțiunea S 12. Considerații generale.

Materialul ceramic (Pl. 3-10) are un pronunțat grad de fragmentare, mai accentuat pentru cel descoperit în zonele aflate în afara complexelor. Cele două niveluri eneolitice din secțiunea S 12 conțin o „asociere” de materiale ceramice Cernavodă I - Cucuteni B (în ambele cazuri putându-se distinge cu ușurință aportul elementelor Cucuteni tip „C”, mult mai pregnant, morfologic și stilistic, în modul de realizare al unor tipuri ceramice cucuteniene). Vom prezenta în cele ce urmează conținutul și particularitățile acestor depuneri de materiale ceramice mixte.

Constatarea prezenței componentei Cucuteni tip „C” în depuneri Cernavodă Ia-Ic și Cucuteni (etapele finale ale fazei Cucuteni A și fazele Cucuteni A-B și B), circumscrise unor orizonturi cronologice contemporane, i-a determinat pe unii cercetători să accepte premisa apariției simultane²¹ a acestui tip ceramic în arealele „tradiționale” ale mediilor culturale menționate. Devine, astfel, plauzibilă ipoteza pătrunderii în zona deluroasă din nord-estul Munteniei a unor comunități umane aparținând celor două culturi și care au realizat produse diverse ce înglobau materiale cu adaos de scoică pisată în pastă. Specia ceramică Cucuteni tip „C” era nu numai prezentă, dar și în curs de integrare, în proporții variabile, în mediile culturale amintite, ca parte componentă a acestora. Absența descoperirilor de situri sau complexe cucuteniene de tip „C”²² a condus la perceperea²³ acestei categorii ceramice ca parte integrantă a culturii materiale a mediilor Cernavodă I și Cucuteni, coexistența acestora fiind văzută ca determinantă în derularea raporturilor de simbioză din zonă²⁴. Pe parcursul evoluției acestui proces intervine și aportul altor factori de influență: unii locali ce constau în tendința, remarcată de unii cercetători (în special pentru fazele Cucuteni A-B și B)²⁵ și susținută de

²⁰ GRIGORAȘ *et al.* 2019.

²¹ DODD-OPRIȚESCU 1980; HAȘOTTI & POPOVICI 1992.

²² MARINESCU-BÎLCU & BOLOMEY 2000, p. 109-110.

²³ NESTOR 1959, p. 252.

²⁴ FRÎNCULEASA 2010, p. 216.

²⁵ NIȚU 1977, p. 154; DRAGOMIR 1985, p. 102; ALAIBA 2004b, p. 29.

ceramica descoperită la *Gruiu Dării* (preponderent cea din nivelul eneolitic superior – N 1), de înlocuire a cochiliilor pisate cu pietricele mărunte (granule de calcar, unele înglobând cochilii de scoică) și alții externi, reprezentați de probabilitatea pătrunderii simultane a unor grupuri din spații diferite. Această diversitate de influențe ar putea explica varietatea speciilor ceramice cu aport Cucuteni tip „C” și diferențele constatate între acestea în funcție de situl și chiar nivelurile arheologice din care provin²⁶.

În cazul componentei ceramice Cucuteni tip „C” de la *Gruiu Dării* se pot distinge două filiere de pătrundere: sudică (Cernavodă I) și nord-estică (Cucuteni), aceasta fiind și cea mai consistent reprezentată. Direcțiile, căile și etapele de pătrundere pot fi urmărite prin analizarea prezenței și evoluției unor elemente „martor” de genul: compoziția pastei, tipul/intensitatea arderii și culoarea rezultată (a suprafeței și pastei din interior), decorul (dispunerea decorurilor pe pereții vaselor în registre orizontale și/sau verticale, aplicarea sau nu a decorului plastic, restrângerea zonei decorate a vasului) etc. Toate aceste aspecte pot explica, așa cum deja am menționat, varietatea speciilor ceramice cu aport Cucuteni tip „C” și diferențele dintre acestea constatate în cazul materialelor provenite din cele două niveluri eneolitice de la *Gruiu Dării*.

Materialele ceramice din nivelul eneolitic inferior (N 2)

Ceramica Cucuteni B (cu sau fără pictură) din nivelul inferior (N 2) este, în special în complexul C.276a, mai redusă cantitativ decât materialele Cernavodă I din același nivel și decât cea cucuteniană din nivelul superior (N 1). Compoziția pastei, tehnica de modelare și finisare a vaselor, formele și tipurile de decor sunt, în linii generale, cele cunoscute din arealul „clasic” al culturii Cucuteni (constatare valabilă și pentru nivelul superior – N 1). De asemenea, se poate remarca stadiul mai puțin avansat de sintetizare a elementelor Cucuteni tip „C” în componența ceramicii Cucuteni B și interferențele reduse ale acestora pe relația reciprocă cu mediul Cernavodă I. Această constatare poate fi explicată prin posibilitatea existenței, pe palierul cronologic reprezentat de acest nivel, a unui prim contact între ariile culturale amintite.

Ceramica Cernavodă I (Pl. 5. 1-7; 6. 1-19; 8. 1-6; 10. 1, 5) din nivelul eneolitic inferior (N 2) de la *Gruiu Dării* se distinge prin prezența unor fragmente ceramice cu decoruri care nu se regăsesc în nivelul superior (N 1). Argumentarea acestei constatări este susținută de câteva fragmente ceramice din pastă semifină (cu adaos de scoică pisată și pietricele mărunte) și care prezintă decoruri dispuse în registre orizontale și/sau verticale, aplicate în partea superioară a peretelui vasului (Pl. 5. 1-7). Decorul este reprezentat, în principal, de creștături, împunsături, șiruri de impresiuni dispuse paralel sau în zig-zag. Acest tip de decor are analogii cu cel identificat pe unele din materialele ceramice descoperite în depunerile Cernavodă I de la Hârșova (încadrate de autori în faza Cernavodă Ib)²⁷ și Orlovka-Kartal (sud-vestul Ucrainei)²⁸, dar și cu ceramica Cucuteni tip „C” din

²⁶ CUCOȘ 1999, p. 73.

²⁷ HAȘOTTI & POPOVICI 1992, p. 33, pl. 13 și p. 35, pl. 15.

²⁸ GOVEDARICA & MANZURA 2015, p. 450, fig. 15/ 14.

așezări atribuite fazei Cucuteni B²⁹. De altfel, sincronismul cronologic Cernavodă Ib-Ic – Cucuteni B final este acceptat de mai mulți cercetători³⁰. Elementul comun în cazul analogiilor menționate este reprezentat de componenta Cucuteni tip „C” din ceramica mediilor culturale Cernavodă I și Cucuteni B. Prezența componentei Cucuteni tip „C” în mediul culturilor amintite poate avea în acest caz, prin compoziția diferită a pastei și „împrumutarea” anumitor elemente de decor, un rol ușor identificabil în apariția și evoluția unor stiluri ceramice aparte. Ceramica astfel decorată de la Hârșova, Orlovka-Kartal și *Gruiu Dării* are, preponderent, culoare neagră-cenușie (ardere reducătoare) și, mai rar, cărămiziu-cenușie (ardere oxidantă, incompletă). Porozitatea suprafețelor este determinată, cel mai probabil, de desprinderea unor incluziuni reprezentate de pietricelele mărunte și fragmentele de scoică pisată prezente în pastă. Decorul asemănător al tipului Cucuteni „C” din mediul cucutenian se regăsește pe o ceramică preponderent cărămizie (arsă oxidant) și are o suprafață rugoasă, în special din cauza cantității sensibil mai mari de cochilii pisate amestecate în pastă.

Comparativ, în cazul ceramicii Cernavodă I din nivelul superior (N 1) se constată o reducere a tipurilor de decoruri doar la cele reprezentate de proeminențele conice și impresiunile realizate cu șnurul, precum și o restrângere a zonei ocupate de cele din urmă prin aplicarea acestora exclusiv pe buza vaselor. Acest aspect poate fi determinat de o evoluție internă (în cadrul mediului „gazdă” cernavodean), locală (în funcție de caracteristicile geomorfologice și culturale ale zonei la care facem referire), externă (etape distincte de pătrundere) și, de ce nu, de o posibilă combinație a tuturor acestor factori.

Un alt argument care probează diferențele identificate între ceramica Cernavodă I din nivelului N 2 și cea din nivelul N 1 de la *Gruiu Dării* este prezența câtorva fragmente din ceramică fină, de culoare neagră, acoperită cu un strat subțire de slip atent și foarte bine lustruit ce conferă suprafețelor astfel finisate un luciu metalic (categorie care nu se regăsește în nivelul superior N 1). Această specie ceramică este realizată dintr-o pastă de bună calitate, omogenă, densă, care a fost atribuită componentei sud-balcanice și egeene a fondului genetic cultural Cernavodă I³¹ (Pl. 6. 3).

Alte categorii ceramice Cernavodă I identificate în nivelul inferior (N 2) sunt cele realizate din pastă grosieră (Pl. 9. 1-4) și cele modelate din pastă semifină (Pl. 5. 1-7; 6. 1-2, 4-19; 7. 1-19) sau fină (Pl. 6. 3; 8. 2, 4-5), cu suprafața de culoare neagră-cenușie, cenușie-brună sau brună-cărămizie.

Ceramica grosieră (Pl. 9. 1-4) este realizată dintr-o pastă amestecată cu scoici și/sau cioburi pisate, pietricelele mărunte și, destul de rar, incluziuni vegetale (pleavă sau paie)³², în special în cazul vaselor de dimensiuni mari. Acestei categorii ceramice îi corespund vasele de dimensiuni medii și mari, de culoare cenușie și, mai rar, cărămizie-cenușie sau roșie-cărămizie. Formele cele mai frecvente sunt

²⁹ CUCOȘ 1999, p. 118-122 și p. 281, fig. 61/1-7; PETRESCU-DÎMBOVIȚA & VĂLEANU 2004, fig. 239-241.

³⁰ ROMAN 1978; BEM 2000, p. 49-50; BEM 2001.

³¹ DUPOI & SÎRBU 2001, p. 48, fig. 117/1; HARTUȚUCHE 2002, p. 127-128; SÎRBU *et al.* 2011, p. 52.

³² MARINESCU-BÎLCU & BOLOMEY 2000, p. 104.

cele globulare cu gât înalt și drept sau ușor evazat, cu torți în bandă lată sau tubulare, precum și castroanele bitronconice și străchinile puternic evazate. Ceramica realizată din pastă grosieră prezintă, îndeobște, decor realizat cu șnurul și dispus exclusiv pe buză.

Ceramica semifină de culoare neagră-cenușie (Pl. 6. 1-2, 4-16) este reprezentată de vase cu dimensiuni variate, preponderent mici și medii, realizate dintr-o pastă amestecată cu scoici și cochilii de melci pisate sau granule fine de calcar. Au putut fi identificate profile de forme globulare (boluri, cupe), precum și profile mai ascuțite provenind de la vase cu forme bitronconice (castroane, străchini). Acestei specii ceramice îi aparțin cele câteva fragmente și, de altfel, singurele din ceramica Cernavodă I (cu aport Cucuteni tip „C”) din secțiunea S.12 de la *Gruia Dării*, cu decoruri (altele decât cele plastice) prezente pe corpul vaselor. Un alt tip de decor identificat este cel plastic reprezentat de proeminențele conice dispuse, cel mai adesea, pe linia diametrului maxim al vaselor. Analiza materialelor ceramice descoperite la *Gruia Dării* a atestat asocierea, pe unele vase, a decorurilor realizate cu șnurul (aplicate pe buza recipientelor) și a celor de tip plastic reprezentate de proeminențele conice.

Ceramica semifină și fină de culoare cenușie-brună (Pl. 7. 2, 5, 10, 12; 8. 6) sau brună-cărămizie (Pl. 8. 1-5) a fost realizată dintr-o pastă de bună calitate, omogenă, compactă și densă, fără incluziuni în cazul ceramicii fine și cu un adaos redus de scoică pisată sau pietricele mărunte pentru cea semifină. Această categorie ceramică are o suprafață fină, îngrijit finisată, uneori lustruită și care prezintă, în foarte puține cazuri, un strat fin de slip lustruit, atât la interior, cât și la exterior (Pl. 8. 2, 4-5). Formele cele mai frecvente sunt cele reprezentate de fragmentele de vase bitronconice sau globulare cu gât înalt și buză evazată și care prezintă, uneori, torți mici, tubulare sau în bandă, prinse în zona de contact dintre corpul și gâtul vasului. Singura formă de decor identificată este cea de tip plastic (proeminențele conice), asemănătoare cu cea regăsită pe ceramica semifină de culoare neagră-cenușie.

Circumscriș acestei specii ceramice identificate în nivelul eneolitic inferior (N 2) de la *Gruia Dării*, atrage atenția descoperirea, în complexul C.276a, a unui castron întreg de mici dimensiuni, cu formă tronconică, realizat din pastă fină și având suprafața de culoare brună-cărămizie. Vasul (Pl. 10. 5) prezintă o apucătoare de formă conică, dispusă în jumătatea superioară și este decorat la interior cu o pastă de culoare roșu aprins, de consistență prăfoasă. Culoarea se impregnase uniform în pământul găsit în vas, ceea ce ne determină să presupunem că întreaga suprafață interioară fusese acoperită cu un fond de pictură crudă (probabil ocră roșu). Menționăm, în acest context, câteva fragmente cu decor asemănător, „pictură crudă cu ocră roșu”, descoperite în așezarea datată în faza Cucuteni B de la Tîrgu Ocna-Podei și atribuite de autor categoriei ceramice „variantele Monteoru”³³.

³³ MATASĂ 1964, p. 45.

Materialele ceramice din nivelul eneolitic superior (N 1)

În ceea ce privește materialele arheologice din nivelul superior de la *Gruuiu Dării* (N 1) s-a înregistrat o proporție destul de echilibrată între ceramica Cernavodă I și Cucuteni B, cu o ușoară preponderență a celei din urmă.

Ceramica Cucuteni B (cu sau fără pictură) din nivelul N 1 se încadrează, așa cum menționam anterior, în liniile generale caracteristice materialelor descoperite în arealul „clasic” al culturii respective. Spre deosebire de nivelul inferior (N 2) corespunzător, probabil, unei prime etape de contact dintre mediile Cernavodă I și Cucuteni B, se poate constata prezența mult mai pregnantă a așa-numitelor specii ceramice de „sinteză” sau de „interferență” reflectând, credem noi, un stadiu mai avansat de simbioză generată de coexistența mai îndelungată a elementelor aparținând celor două arii culturale. Prezența și ponderea elementelor de sinteză poate constitui un reper în identificarea etapelor de pătrundere și în estimarea existenței în timp și a intensității locuirii eneolitice de la *Gruuiu Dării*.

Speciile ceramice de „sinteză” au fost împărțite de A. Nițu³⁴ în două categorii: cele cu forme și decor Cucuteni B (pictat, în relief etc.), dar cu pastă Cucuteni tip „C” și categoria cu pastă și forme cucuteniene, dar cu decor Cucuteni tip „C”.

Atrag atenția câteva figurine zoomorfe și antropomorfe (Pl. 10. 1, 3-4) din lotul aparținând acestei categorii de materiale arheologice descoperite în situl de la *Gruuiu Dării*, în decursul cercetărilor efectuate aici de-a lungul timpului. Acestea sunt realist modelate în stil Cucuteni B și realizate din pastă amestecată cu cochilii de melci sau scoică pisată. Pasta din interiorul acestor figurine are culoarea neagră-cenușie determinată, probabil, de „coacerea” acestora la o temperatură mai scăzută decât cea folosită de obicei în mediul „clasic” cucutenian³⁵. Este interesantă prezența acestor produse de „sinteză” în cadrul unei categorii de piese „speciale” comparativ, de pildă, cu figurinele atribuite altor medii culturale de interferență (ex.: aspectului cultural Stoicani-Aldeni) și în cazul cărora nu s-a identificat participarea acestora în astfel de procese de simbioză³⁶. Existența acestor produse de „sinteză” vine să întărească constatarea, mult mai vizibilă la nivelul recipientelor, a fenomenului de simbioză generalizată dintre elementele ceramice Cucuteni tip „C” și mediul „gazdă” cucutenian, proces aflat în plină desfășurare pe orizontul cronologic reprezentat de depunerea eneolitică de pe *grui*.

Cele mai frecvente forme de „sinteză” pe relația reciprocă Cucuteni B – elemente ceramice Cucuteni tip „C” sunt vasele „uzuale” cucuteniene realizate din pastă cu adaos de scoică pisată.

Acestor relații de simbioză li se adaugă cele dintre culturile Cucuteni B și Cernavodă I (ambele incluzând o componentă Cucuteni tip „C”, aflată în stadii diferite de integrare/sinteză) care au generat, la rândul lor, specii ceramice de „interferență”, unele extrem de controversate, de genul „variantei Monteoru”. În contextul acestui amalgam de influențe reciproce au apărut și dezbaterile legate de „imitațiile” sau reproducerile „stângace”, realizate după piese cucuteniene și care pot constitui, în opinia noastră și complementar părerilor formulate de alți

³⁴ NIȚU 1977, p. 154.

³⁵ MARINESCU-BÎLCU & BOLOMEY 2000, p. 105; GÂȚĂ 2000, p. 127.

³⁶ GRIGORAȘ 2018, p. 305.

autori³⁷, posibile etape temporare și distincte de evoluție în apariția speciilor ceramice de „sinteză”.

Referitor la problematica „importurilor”³⁸, în special a prezenței unor categorii de ceramică pictată Cucuteni B în siturile eneolitice târzii din nord-estul Munteniei, considerăm că aceasta a fost convingător soluționată prin raportare la reprezentarea în proporții echilibrate a materialelor specifice mediilor culturale Cernavodă I și Cucuteni B³⁹. Teoria „importurilor” cucuteniene (faza Cucuteni B2) din mediul cernavodean a determinat atribuirea unor situri din nord-estul Munteniei (Brăilița, Râmnicelu, Sărata Monteoru, Pietroasa Mică) fazelor finale ale culturii Cernavodă I (Ib - Ic)⁴⁰. Constatarea privind proporția echilibrată a materialelor Cernavodă I și Cucuteni B din loturile provenite din așezările din nord-estul Munteniei contrazice categoric ipoteza așa-ziselor „importuri” și impune reinterpretarea circumscriserii aproape exclusive a acestor situri mediului cernavodean⁴¹. De altfel, inconsecvența manifestată de-a lungul timpului în privința încadrării culturale a acestor situri poate explica, într-o oarecare măsură, terminologia extrem de diversă și neunitară folosită pentru definirea complexului fenomen cultural reprezentat de eneoliticul târziu din nord-estul Munteniei⁴². Diferite sintagme precum „Cucuteni B2 - varianta Monteoru”⁴³, „mixtura” sau „asocierea” Cernavodă I - Cucuteni B⁴⁴, „Cucuteni B / Cernavodă I”⁴⁵ sau „Cucuteni B (aspectul Monteoru)”⁴⁶ au fost utilizate de-a lungul timpului în încercarea de descriere și identificare a particularităților eneoliticului târziu din această zonă. Considerăm ca fiind necesară reinterpretarea materialului arheologic pe baza căruia au fost formulate opinii, mai mult sau mai puțin convingător argumentate, referitoare la încadrarea siturilor menționate. Credem, de asemenea, că se impune abandonarea aplicării mimetice a unor „etichete” terminologice care au contribuit la cultivarea și perpetuarea unor abordări dovedite, prin cercetările de până acum, ca fiind perimate. Apreciem că reprezentarea echilibrată a culturilor Cernavodă I și Cucuteni B în ceramica provenită din aceste situri va determina abandonarea atribuirii, aproape exclusive a acestora, mediului cernavodean sau celui cucutenian.

Ceramica Cernavodă I din nivelul N 1 este reprezentată de fragmentele ceramice realizate din pastă grosieră care prezintă, uneori, decor realizat cu șnurul și aplicat exclusiv pe buză; de ceramica semifină, neagră-cenușie, în cazul căreia se constată perpetuarea decorului plastic (proeminențele conice), dispariția decoru-

³⁷ HARTUCHE 1980, p. 64; SÎRBU *et al.* 2011, fig. 12/2, 24/2, 37/1, cf. MUNTEANU 2017, p. 49.

³⁸ HARTUCHE 1968; 1980, p. 57, 65; 2002, p. 128; HAȘOTTI 1997, p. 123, 136; SÎRBU *et al.* 2011, p. 52-53.

³⁹ MUNTEANU 2017, p. 49.

⁴⁰ HARTUCHE 1968; 1980; DUPOI & PREDA 1977; HAȘOTTI 1997; MANZURA 1999; HARTUCHE 2002, p. 128; VERNESCU 2013.

⁴¹ MUNTEANU 2017, p. 49.

⁴² MUNTEANU 2017, p. 47-48.

⁴³ FRÎNCULEASA 2008, p. 25.

⁴⁴ SÎRBU *et al.* 2011, p. 52.

⁴⁵ FRÎNCULEASA 2012, p. 190-193.

⁴⁶ URSULESCU *et al.* 2018, p. 99, n. 11.

rilor dispuse pe corpul vaselor (identificate, de altfel, destul de rar și în nivelul N 2) și restrângerea acestora exclusiv pe buză; precum și de ceramica semifină și fină de culoare cenușiu-brună sau brună-cărămizie. Din cadrul acestei categorii ceramice atrag atenția câteva fragmente cu profil unghiular provenite de la vase bitronconice, în special castroane cu partea inferioară tronconică mai înaltă, umărul puternic reliefat, ușor arcuit, gâtul scurt, gura largă și buza puternic evazată. Suprafața acestora era acoperită, în unele cazuri, cu un slip fin, bine lustruit, de culoare brună-cărămizie care pare să reprezinte aplicarea unor tehnici de finisare sau cel puțin de ardere mai avansate (cucuteniene) pe materiale și forme mult mai frecvent întâlnite în mediul Cernavodă I. Singura formă de decor aplicată, uneori, pe această categorie de vase este cea de tip plastic reprezentată de proeminențe conice sau butoni dispuși în pereche și care se regăsesc, de obicei, în zona diametrului maxim.

Acest tip ceramic a constituit unul din argumentele frecvent invocate⁴⁷ (alături de străchinile bitronconice cu profil unghiular⁴⁸ și decorul reprezentat de pictura cu alb⁴⁹) în susținerea și probarea existenței categoriei ceramice a „variantei Monteoru”. Așa-numitei variante Monteoru i-au fost atribuite și unele din recipientele bitronconice, cu gura largă și suprafețe acoperite cu slip fin, lustruit, identificate în siturile de la Cucuteni⁵⁰, Ștefănești-Stîrcea⁵¹, Tîrgu Ocna-Podei⁵² și Gura Văii⁵³. Considerăm pertinentă constatarea⁵⁴ potrivit căreia momentul definirii acestei specii ceramice⁵⁵ este anterior determinării culturii Cernavodă I și că analizarea acestui tip de materiale s-ar fi făcut doar din perspectiva, de altfel singura cunoscută atunci, a mediului cultural Cucuteni B. În acest context, credem că trebuie amintită și luată în considerare chiar prima menționare, anterioară formulării sintagmei „variantea Monteoru”, referitoare la această specie ceramică. Astfel, H. Schmidt considera această categorie ca fiind o „ceramică neobișnuită”, distinctă de cea Cucuteni B, motiv pentru care a creat, pentru încadrarea și definirea acesteia, noua categorie ceramică de tip „D”⁵⁶. Așadar, ceramica de tip „D” („rebotată” în „variantea Monteoru”) a fost de la bun-început percepută ca fiind un element „neobișnuit” și „străin” mediului cucutenian. Merită, de asemenea, menționate și analizate considerațiile pro sau contra existenței „variantei Monteoru”, bazate pe reinterpretarea descoperirilor care au stat la baza definirii acestei specii și făcute de autori care cunoșteau, la acea vreme, caracteristicile culturii Cernavodă I⁵⁷. Ar trebui analizată, sub aspectul mediilor

⁴⁷ CUCOȘ 1999, p. 117, 254, fig. 28/18-19, 19a.

⁴⁸ MATASĂ 1964, p. 45, fig. 30/2; 32/1, 3-4, 7; 33/11; NIȚU, BUZDUGAN & EMINOVICI 1971, p. 65, fig. 24/2-3; ROMAN 1978, p. 218, n. 23.

⁴⁹ NESTOR & ZAHARIA 1955, p. 499, fig. 3; MATASĂ 1964, p. 24-25, 45, fig. 28/11.

⁵⁰ SCHMIDT 1932, p. 45, pl. 25/5; CUCOȘ 1999, p. 118; ALAIBA 2004a, p. 243-244, fig. 244/1-3.

⁵¹ NIȚU 1977, p. 155-157, fig. 4/2-5; 1980, p. 165; CUCOȘ 1999, p. 118.

⁵² MATASĂ 1964, p. 45, fig. 30/2; 32/1, 3-4, 7; 33/11.

⁵³ NIȚU, BUZDUGAN & EMINOVICI 1971, p. 65, fig. 24/2-3.

⁵⁴ MUNTEANU 2017, p. 47.

⁵⁵ NESTOR & ZAHARIA 1955, p. 499.

⁵⁶ SCHMIDT 1932, p. 45.

⁵⁷ NIȚU 1977, p. 149-153; CUCOȘ 1999, p. 117; ALAIBA 2004a, p. 243-244.

culturale implicate în geneza „variantei Monteoru” și circumscrierea acestei așa-zise specii ceramice unor descoperiri din situri aflate în afara ariei culturale Cernavodă I (Cucuteni⁵⁸, Tîrgu Ocna-Podei⁵⁹, Gura Văii⁶⁰, Ștefănești-Stîrcea⁶¹). Menționăm opinia, recent formulată, potrivit căreia prezența speciei ceramice „variantea Monteoru” în arealul „clasic” cucutenian ar constitui produse cernavodene ajunse în mediul est-carpatic⁶². Considerăm că argumentarea acestei teorii ar trebui susținută prin analizarea și evaluarea capacității zonelor de „periferie” în difuzarea unor elemente „străine” înspre mediile culturale „clasice” din care s-au format. Apreciem că demonstrarea acestei ipoteze poate fi îngreunată de caracteristicile destul de „uzuale” ale speciilor la care se face referire (în marea lor majoritate recipiente bitronconice cu un „profil” comun, uzual, atipic produselor de import), cât și de existența unor categorii ceramice asemănătoare, ca formă, în mediul cultural Cucuteni B. Credem că doar perceperea acestei categorii de vase nu numai ca „produse de import”, ci mai ales prin prisma utilității lor „practice”, de simple recipiente necesare în cursul deplasărilor de comunități (unele pe distanțe apreciabile) poate contribui la acceptarea teoriei pătrunderii, sub această formă, a acestei așa-zise specii ceramice în mediul est-carpatic (cucutenian).

De altfel, formarea „variantei Monteoru” a mai fost explicată, de-a lungul timpului, fie prin sinteza Cucuteni B2 – Cernavodă I⁶³, fie prin cea dintre Cucuteni B2 și ceramica de tip Cucuteni C⁶⁴. Mai mult decât atât, faza B2 a culturii Cucuteni a fost împărțită în două subfaze (B2a și B2b) în funcție de prezența sau absența categoriei ceramice a „variantei Monteoru”⁶⁵. Există și autori care denumesc etapele târzii ale fazei Cucuteni B din zona de nord-est a Munteniei cu sintagmele „Cucuteni B2-varianta Monteoru în zonă”⁶⁶ sau „Cucuteni B (varianta Monteoru)”⁶⁷.

Analizând strict ponderea elementelor decelabile în realizarea recipientelor atribuite „variantei Monteoru”, considerăm că pot fi identificate mai multe asemănări cu mediul Cernavodă I (pasta – omogenă și densă, forma – umăr pronunțat profilat și gâtul puternic evazat, decorul plastic – proeminențe sub forma butonilor perechi) decât cu cel Cucuteni B (aportul unor tehnici mai evoluat de finisare și ardere). A fost constatată, de asemenea, cantitatea mai mare de ceramică similară identificată în mediul Cernavodă I, comparativ cu cea din siturile Cucuteni B2⁶⁸.

Apreciem că numărul relativ mic al siturilor, precum și existența unui număr scăzut de vase sau fragmente ceramice pictate cu alb pe un fond negru, lucios și mai multe, dar nu foarte numeroase recipiente bitronconice (castroane, străchini) fac să pară ușor disproporționată, măcar prin raportare la relevanța

⁵⁸ ALAIBA 2004a, p. 243-244, fig. 244/1-3.

⁵⁹ MATASĂ 1964, p. 45, fig. 30/2; 32/1, 3-4, 7; 33/11.

⁶⁰ NIȚU, BUZDUGAN & EMINOVICI 1971, p. 65, fig. 24/2-3.

⁶¹ NIȚU 1977, p. 155-157, fig. 4/2-5; 1980, p. 165; CUCOȘ 1999, p. 118.

⁶² MUNTEANU 2017, p. 50.

⁶³ CUCOȘ 1999, p. 118.

⁶⁴ NIȚU 1977, p. 153.

⁶⁵ NIȚU 1977, p. 149, 155, fig. 1, categ. M.

⁶⁶ FRÎNCULEASA 2008, p. 25

⁶⁷ URSULESCU, ASĂNDULESEI & TENCARIU 2018, p. 99, nota 11.

⁶⁸ MUNTEANU 2017, p. 50.

cantitativă a acestora, nevoia creării unei specii ceramice care să poarte o denumire aparte. Diversitatea și deseori aspectul „atipic” al unor specii ceramice descoperite în siturile din zone de interferență reprezintă o realitate aproape unanim recunoscută. Considerăm, așadar, că încadrarea acestor materiale în categoria mai largă a ceramicii de „sinteză” ar fi mai potrivită din perspectiva reprezentativității lor. Apreciem ca fiind în sensul opiniei exprimate de noi și modul rezervat de utilizare, de către unii autori, a denumirii acestei așa-zise specii ceramice, doar din nevoia impusă de necesitatea racordării informațiilor transmise la o terminologie deja existentă⁶⁹.

Ceramica cu aport de tip Cucuteni „C” din secțiunea 12, nivelurile N 1 și N 2 (Pl. 5. 1-7; 9. 1-4)

Ceramica cu aport de tip „C” din nivelul superior (N 1) de la *Gruiu Dării* are o culoare cărămie sau cenușiu-cărămie (ardere incompletă) și este realizată dintr-o pastă cu o compoziție grosieră ce include un adaos semnificativ de cochilii de melci sau scoică pisată. Această compoziție determină asperitățile constatate pe suprafața ceramicii respective. În comparație cu ceramica de aceeași factură din nivelul inferior (N 2) se observă o ușoară tendință de înlocuire a scoicilor pisate cu pietricele mărunte (fragmente de calcar, unele înglobând cochilii de scoică), acestea constituind, cel mai probabil, o valorificare a resurselor locale aflate la îndemână. Deși nu foarte pregnantă, această tendință pare să indice o evoluție locală a ceramicii respective, racordată la realitățile geomorfologice interne ale sitului. Gradul accentuat de fragmentare permite circumscrierea fragmentelor ceramice cu aport de tip „C” doar câtorva tipuri de vase mari, tronconice sau bitronconice, cu gâtul drept sau puțin evazat și buza ușor răsfrântă spre exterior. Unele vase prezentau torți tubulare sau în bandă dispuse în zona de contact dintre corpul și gâtul acestora, pe linia diametrului maxim sau unind această linie cu buza recipientului. Se constată o restrângere a tipurilor de decoruri și a suprafeței ocupate de acestea. Decorul caracteristic și cel mai frecvent identificat este cel constând din impresiunile cu șnur aplicate exclusiv pe buză. Decorul plastic este reprezentat de proeminențele conice dispuse, în principal, pe linia diametrului maxim al vaselor. Un singur fragment ceramic (Pl. 10. 2) prezintă o proeminență sub forma unei protome zoomorfe (cap de animal, probabil cornută). Diferențele constatate în cadrul speciei ceramice de tip „C” din cele două niveluri de la *Gruiu Dării* au fost deja argumentate prin posibila combinație a mai multor factori (evoluție internă în cadrul mediilor „gazdă” Cucuteni B / Cernavodă I și/ sau etape distincte de pătrundere). Corelat cu particularitățile ceramicii de tip Cernavodă I prezentă în nivelul superior (N 1) se poate argumenta ipoteza existenței, pe orizontul cronologic reprezentat de acest nivel, a celei de-a doua etape de așezare pe *grui* a unor comunități (Cernavodă I și Cucuteni B) având în componență un aport semnificativ de tip Cucuteni „C”. Din această perspectivă, elementele ceramice de tip Cucuteni „C” par a constitui un „barometru” în distingerea etapelor de pătrundere pe *grui* a comunităților eneolitice târzii. Varietatea ceramicii cu aport de tip Cucuteni „C” și contribuția

⁶⁹ FRÎNCULEASA 2008, p. 25.

acesteia la apariția speciilor de „sinteză” face dificilă identificarea ariilor de proveniență și a mediilor culturale cărora li se circumscriu materialele cu adaos de scoică pisată din conținutul celor două niveluri eneolitice.

Relevanța aportului categoriei ceramice de tip Cucuteni „C” în cadrul așa-numitelor comunități de „tip mixt”⁷⁰ Cernavodă I – Cucuteni B și nu numai (a se vedea modul de valorificare a informației oferite de siturile „tipice” Cernavodă Ia-Ic sau Cucuteni A final, A-B și B cu prezență de tip „C”) a fost, de-a lungul timpului, complet neglijată⁷¹, lacunară⁷² sau, în cel mai bun caz, bine documentată, dar neunitar evidențiată (terminologic și informațional)⁷³ în literatura de specialitate care abordează perioada eneoliticului târziu. Inconsecvența constatării prezenței (incontestabil susținută și documentată arheologic) categoriei de tip Cucuteni „C” în siturile Cernavodă I – Cucuteni B și confuzia referitoare la modul lor de pătrundere în zona de nord-est a Munteniei⁷⁴ par a fi justificate, în proporții variabile, de necunoașterea, pentru o vreme, a acesteia, de lipsa unei terminologii unitare/ adecvate și de diferențele de opinii privind încadrarea sau nu a acestei specii în componența mediilor culturale amintite. Ipoteza apariției simultane a speciei ceramice de tip Cucuteni „C” în mediile Cernavodă I și Cucuteni și pătrunderea categoriei respective, prin intermediul acestor „vehicule”, în zona deluroasă a Munteniei a mai fost amintită ca fiind una larg acceptată. Sunt însă elementele de tip Cucuteni „C” ajunse la *Gruiu Dării* parte componentă, integrantă, a mediilor culturale Cernavodă I și Cucuteni B? Credem că răspunsul la această întrebare ar putea explica abordarea diferențiată a prezenței, de altfel de necontestat, a tipului Cucuteni „C” în siturile de tip Cernavodă I – Cucuteni B. Diversitatea speciilor ceramice identificate în cele două niveluri ale depunerii eneolitice de la *Gruiu Dării* și aportul tipului Cucuteni „C” la apariția unora dintre acestea demonstrează că procesul de simbioză și integrare al ceramicii cu scoică în pastă era departe de a fi finalizat în etapa pătrunderii acestor comunități în zona de nord-est a Munteniei.

Perioada eneoliticului târziu de la *Gruiu Dării* evidențiază, astfel, realitatea complexă și nuanțată a unei zone de interacțiune dintre două medii culturale (Cernavodă I și Cucuteni B) care treceau, la rândul lor, printr-un proces de simbioză și asimilare a elementelor răsăritene, „străine”, de tip Cucuteni „C”.

Materialele ceramice de „sinteză” din secțiunea S.12, nivelurile N 1 și N 2

Având în vedere faptul că am prezentat deja, pe parcursul acestui studiu, descrierea și analizarea celor mai edificatoare materiale pentru exemplificarea existenței produselor ceramice de „sinteză”, ne vom axa în cadrul acestui subcapitol pe identificarea caracteristicilor generale ale proceselor care au contribuit la apariția acestora.

⁷⁰ DODD-OPRIȚESCU 1980, p. 550.

⁷¹ DUPOI & SÎRBU 2001, p. 46-48; HARTUCHE 2002.

⁷² SÎRBU *et al.* 2011, p. 15; MUNTEANU 2017, p. 46.

⁷³ MATASĂ 1964, p. 45-46; HARTUCHE 1980, p. 57; HAȘOTTI & POPOVICI 1992, p. 42; PETRESCU-DÎMBOVIȚA & VĂLEANU 2004, p. 239-243; MELNICIUC 2010.

⁷⁴ FRÎNCULEASA & GARVĂN 2017, p. 61.

Simbioza culturală pe relațiile reciproce *Cernavodă I / Cucuteni B* - elementele ceramice de tip *Cucuteni „C”* și *Cernavodă I – Cucuteni B* (ambele cu aport de tip *Cucuteni „C”*) este vizibil mai avansată în cazul materialului arheologic din nivelul superior (N 1), așa-numitele categorii ceramice de „interferență” sau de „sinteză”⁷⁵ regăsindu-se preponderent în conținutul acestuia. Cele mai numeroase și ușor identificabile materiale arheologice de „sinteză” reprezintă rezultatul simbiozei dintre mediile culturale *Cucuteni B / Cernavodă I* și elementele ceramice de tip *Cucuteni „C”*. Interacțiunea dintre mediile *Cucuteni B* și *Cernavodă I* s-a materializat într-un număr redus de produse de interferență, în cazul multora dintre acestea îmbinarea / asocierea elementelor specifice celor două culturi fiind greu decelabilă și, poate și din acest motiv, destul de interpretabilă.

Speciile ceramice de *interferență* sau de *sinteză* înglobează într-un singur produs materiale, tehnici, forme, stiluri sau tipuri de decoruri caracteristice celor două medii culturale. Asocierea pentru realizarea unui anumit produs ceramic a unor elemente specifice individual, dar niciodată combinate, celor două culturi, constituie un proces considerat, de majoritatea specialiștilor, ca fiind firesc și caracteristic unor zone de interferență, precum cea din nord-estul Munteniei⁷⁶. Conservatorismul zonelor de „periferie” (vestică – *Cernavodă*, sud-estică – *Cucuteni*) aflate în aria de contact a unor medii culturale bine conturate, coexistența în aceleași așezări (contactul nemijlocit) și schimburile de cunoștințe pot constitui elementele necesare declanșării și susținerii unei evoluții locale, reflectată și în apariția unor specii ceramice „străine” mediilor din care s-au format.

Încadrarea cultural-arheologică și cronologică a descoperirilor de la *Gruuiu Dării*

Dovezile arheologice ale relațiilor dintre mediul cernavodean și cel cucutenian (ambele cu aport de tip *Cucuteni „C”*), reprezentate de „importuri” sau „asocieri” de materiale arheologice de tipul celor identificate la *Pietroasa Mică-Gruuiu Dării* au fost documentate de-a lungul timpului și încadrate în orizontul cronologic *Cucuteni A* (fazele finale), *A-B* și *B – Cernavodă Ia-Ic*⁷⁷.

Ceramica cucuteniană (Pl. 3. 1-16; 4. 1-15) de la *Gruuiu Dării* se circumscrie, din punct de vedere al formei și decorului, fazei *Cucuteni B2*⁷⁸.

Materialele de tip *Cernavodă I* descoperite anterior campaniei din anul 2018 au fost atribuite fazei *Ic* a culturii respective⁷⁹. Cercetările din anul 2018 au dus la identificarea, pentru prima oară, a câtorva fragmente ceramice care, prin compoziția pasteii și decorul dispus pe corpul vasului își găsesc analogii cu elemente asemănătoare încadrate fazei *Ib*. Descoperirea în campania din anul 2018, pe același nivel, a unor depuneri în care apar asociate fragmente ceramice atribuite,

⁷⁵ PETRESCU-DÎMBOVIȚA & VĂLEANU 2004, p. 244; MELNICIUC 2010, p. 36-37.

⁷⁶ FRÎNCULEASA 2010, p. 216.

⁷⁷ HAȘOTTI & POPOVICI 1992, p. 40-41; BEM 2000, p. 49-50; FRÎNCULEASA 2008, p. 25; SÎRBU *et al.* 2011, p. 52.

⁷⁸ DUMITRESCU 1979, p. 55-57; PETRESCU-DÎMBOVIȚA *et al.* 1999, p. 454.

⁷⁹ DUPOI & PREDA 1977, p. 69; HARȚUCHE 1980, p. 82-88; HAȘOTTI 1997, p. 134-136; SÎRBU *et al.* 2011, p. 52.

conform analogiilor menționate, fazelor Cernavodă Ib și Ic pare să confere fazelor respective, cel puțin în cazul locuirii eneolitice de la *Gruiu Dării*, o relevanță mai degrabă stilistică decât cronologică. De altfel, în cazul aceleiași asocieri identificate la Orlovka-*Kartal*, materialele ceramice respective au fost diferențiate doar pe categorii tehnologice sau stilistice și nicidecum pe faze cu valoare cronologică precum cele de la Hârșova. „Conservatorismul” zonelor situate la periferia ariilor de difuzare a culturilor atestate în nord-estul Munteniei se manifestă, deseori, și în menținerea și perpetuarea pentru un timp mai îndelungat al unor tipuri de decoruri sau stiluri ceramice care nu se mai regăseau, la acea vreme, în mediile culturale „clasice” de proveniență.

Din punct de vedere cronologic, datările radiocarbon efectuate pe materiale prelevate din campanii mai vechi⁸⁰ plasează descoperirile aparținând eneoliticului târziu de la *Gruiu Dării* în intervalul 3760-3540 calibrat BC. Aceste date sunt apropiate de cele obținute pentru situl de la Orlovka-*Kartal* unde descoperirile de tip Cernavodă I – Cucuteni B se circumscriu intervalului 3780-3524 calibrat BC⁸¹.

Recenta reanalizare și completare a datelor radiocarbon de la *Gruiu Dării* pare să sugereze posibilitatea ca fenomenele culturale caracteristice eneoliticului final din zonă să aibă o durată mai lungă decât se credea anterior⁸².

Descoperirile de tip Cernavodă Ib-Ic – Cucuteni B2 (ambele cu aport de tip Cucuteni „C”) de la Pietroasa Mică - *Gruiu Dării*, precum și din alte situri asemănătoare au determinat formularea de considerații privind existența unor particularități referitoare la cronologia relativă a eneoliticului târziu din această zonă⁸³.

Opiniile referitoare la rolul „străvechiului” fond eneolitic târziu de tip Cernavodă I - Cucuteni B, din zona de nord-est a Munteniei, în apariția și formarea unei culturi aparținând perioadei timpurii a epocii bronzului (Monteoru)⁸⁴ pot fi validate sau nu doar de viitoarele cercetări arheologice.

Concluzii

Cercetările arheologice desfășurate în anul 2018 la Pietroasa Mică - *Gruiu Dării* au contribuit la identificarea unor aspecte inedite ale depunerii eneolitice din acest sit și au permis, în contextul descoperirilor de aici și prin raportarea la altele asemănătoare, reinterpretarea, din punct de vedere informațional și terminologic, a unor subiecte relevante pentru o definire cât mai nuanțată a caracteristicilor eneoliticului târziu din nord-estul Munteniei.

O noutate a cercetărilor recent încheiate a constituit-o descoperirea unor materiale ceramice de tip Cernavodă I (cu adaos de scoică pisată) diferite din punct de vedere al decorului (atribuit fazei Ib conform analogiilor prezentate) de cele cunoscute din cercetările mai vechi de la *Gruiu Dării* (Ic). Prezența elemente-

⁸⁰ SÎRBU *et al.* 2011, p. 53-54.

⁸¹ GOVEDARICA & MANZURA 2015, p. 442; BRUYAKO 2016, p. 122.

⁸² MUNTEANU 2017, p. 50-51.

⁸³ MORINTZ & ROMAN 1968b; DUPOI & PREDA 1977; DUPOI & SÎRBU 2001; BEM 2001.

⁸⁴ NESTOR 1960, p. 102; MOTZOI-CHICIDEANU 2003b, p. 42, n. 37.

lor cernavodene pe un palier cronologic Cernavodă Ib-Ic – Cucuteni B2, nu constituie, de altfel, o noutate⁸⁵ pentru descoperirile similare din nord-estul Munteniei.

Identificarea a două niveluri (superior-N 1 și inferior-N 2) a permis stabilirea unor posibile corelații între succesiunea stratigrafică a acestora și diferențele stilistice sesizate, în special, în cadrul ceramicii de tip Cernavodă I (cu aport de tip Cucuteni „C”). Aceste constatări par să reflecte existența unor etape distincte de locuire pe *grui*, corespunzătoare unor orizonturi cronologice reprezentate arheologic de nivelurile menționate. De altfel, absența de la *Gruia Dării* și din întreaga zonă de nord-est a Munteniei a unor situri „tipice” Cucuteni sau Cernavodă I, anterioare depunerilor de tip Cernavodă I – Cucuteni B, susține teoria pătrunderii comunităților aparținând acestor medii culturale în eneoliticul târziu.

Prezența, în proporții echilibrate, a materialelor arheologice specifice mediilor Cernavodă I și Cucuteni B în siturile aparținând eneoliticului târziu din nord-estul Munteniei impune reinterpretarea încadrării lor culturale în sensul abandonării atribuirii aproape exclusive a descoperirilor de acest tip (Cernavodă I - Cucuteni B) mediului cernavodean.

Același argument, bine documentat arheologic, al ponderii echilibrate a materialelor arheologice caracteristice celor două medii culturale identificate în așezările de tip Cernavodă I - Cucuteni B, ar trebui să determine invalidarea categorică a teoriei importurilor cucuteniene (în special în cazul ceramicii pictate) din siturile respective.

Constatarea existenței unor abordări inconsecvente cu privire la prezența (incontestabil susținută și documentată arheologic) categoriei de tip Cucuteni „C” în siturile Cernavodă I – Cucuteni B necesită o reevaluare a importanței aportului reprezentat de această specie ceramică în procesele de interferență și sinteză specifice siturilor din nord-estul Munteniei.

Diversitatea de specii ceramice rezultate din simbioza Cernavodă I – Cucuteni B, dar și din procesul de integrare al elementelor ceramice de tip Cucuteni „C” în componența mediilor „gazdă” impune, în opinia noastră, încadrarea acestora în categoria mai largă a materialelor arheologice de sinteză sau interferență și renunțarea la sintagme de genul „variantea Monteoru”.

Considerațiile prezentate în cadrul acestui studiu referitoare la reevaluarea încadrării culturale a siturilor de tip Cernavodă I - Cucuteni B, invalidarea teoriei importurilor cucuteniene din aceste situri, reconsiderarea aportului elementelor ceramice de tip Cucuteni „C” în desfășurarea diverselor fenomene de simbioză și încadrarea speciilor ceramice rezultate din acest proces în categoria mai largă a materialelor arheologice de sinteză sau interferență, pot constitui premisele necesare elaborării și utilizării unor terminologii adecvate reinterpretării acestor aspecte prin prisma stadiului actual al cercetării*.

BIBLIOGRAFIE

ALAIBA 2004a – R. Alaiba, *Ceramica variantei Monteoru*, în: M. Petrescu-Dîmbovița, M.C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, BMA, XIV, Piatra Neamț, p. 243-244.

⁸⁵ BEM 2000, p. 49-50; FRÎNCULEASA 2008, p. 25.

* Mulțumim colegului Cătălin Dinu, arheolog la Muzeul Județean Buzău, pentru ajutorul oferit la traducerea rezumatului și textelor explicative ale ilustrațiilor acestui studiu.

ALAIBA 2004b – R. Alaiba, *Ceramica Cucuteni C descoperită în stațiunea Trinca-La Șanț, raionul Edineț, Republica Moldova*, în: *Thracians and Circumpontic World Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology*, 1, Chișinău, 2004, p. 28-39.

BEM 2000 – C. Bem, *Elemente de cronologie radiocarbon. Ariile culturale Boian-Gumelnița-Cernavodă I și Precucuteni-Cucuteni/Tripolie*, CA 11(1) (1998-2000), p. 337-359.

BEM 2001 – C. Bem, *Noi propuneri pentru o schiță cronologică a eneoliticului românesc*, Pontica 33-34 (2001), p. 25-121.

BRUYAKO 2016 – I. V. Bruyako, *Prirodnyy landshaft poseleniya Kartal v epokhu eneolita*, în: S. Țerna & B. Govedarica (eds.), *Kul'turnyye vzaimodeystviya. Dinamika i smysly. Sbornik statey v chest' 60-letiya I. V. Manzury / Interactions, Changes and Meanings. Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday*, Stratum Plus, Kishinev, p. 121-131.

BUZDUGAN 1992 – C. Buzdugan, *Cercetările arheologice de la Valea Viei (județul Buzău)*, CA 9 (1992), p. 35-38.

COMȘA & GEORGESCU 1981 – E. Comșa, V. Georgescu, *Cetățuia geto-dacă de pe Dealul Movila, de la Gura Vitoarei*, SCIVA 32 (1981), 2, p. 271-282.

CUCOȘ 1999 – Șt. Cucuș, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, seria Bibliotheca Memoriae Antiquitatis VI, Piatra-Neamț, 1999.

DODD-OPRIȚESCU 1980 – A. Dodd-Oprițescu, *Considerații asupra ceramicii Cucuteni C*, SCIVA 31 (1980), 4, p. 547-557.

DRAGOMIR 1985 – I.T. Dragomir, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice de la Berești-Dealul Bulgarului (1981), județul Galați*, Materiale 9-11 (1985), p. 93-139.

DUMITRESCU 1979 – Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, București, 1979.

DUPOI & PREDA 1977 – V. Dupoi, Fl. Preda, *Câteva date preliminare ale cercetării arheologice de la Gruiu Dării-comuna Pietroasele, jud. Buzău*, Analele Universității București 26 (1977), p. 5-12.

DUPOI & SÎRBU 2001 – V. Dupoi, V. Sîrbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruiu Dării, județul Buzău (I)*, Monografia arheologică I, Bibliotheca Mousaios, Buzău, 2001.

FRÎNCULEASA 2008 – A. Frînculeasa, *Epoca eneolitică în nordul Munteniei. O evaluare cultural-istorică*, Mousaios 13 (2008), p. 7-39.

FRÎNCULEASA 2010 – A. Frînculeasa, *Epoca neolitică în nordul Munteniei (Contribuții arheologice asupra evoluției comunităților umane în nordul Munteniei în epoca eneolitică)*, Ploiești, 2010.

FRÎNCULEASA 2012 – A. Frînculeasa, *Despre o datare absolută de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și posibilele implicații*, MemAntiq 28 (2012), p. 185-222.

FRÎNCULEASA 2013 – A. Frînculeasa, *Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)*, BMJT, Seria Arheologie 5 (2013), p. 173-188.

FRÎNCULEASA & GARVĂN 2017 – A. Frînculeasa, D. Garvăn, *Un raport pierdut: Săpăturile de la Șoimești – Dealul Merez / La Merez, com. Ceptura, jud. Prahova. Campania 2016*, Mousaios 21 (2017), p. 57-67.

GĂȚĂ 2000 – Gh. Găță, *A Technological Survey of the Pottery*, în: S. Marinescu-Bîlcu, Al. Bolomey, Drăgușeni. *A Cucutenian Community*, București-Tübingen, 2000, p. 111-130.

GOVEDARICA & MANZURA 2015 – B. Govedarica, I. Manzura, *The Copper Age Settlement of Kartal in Orlova (Southwest Ukraine)*, în: S. Hansen, P. Raczky, Al. Andres, A. Reingruber (eds.) *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea: Chronologies and Technologies from the 6th to 4th Millennium BCE: International Workshop Budapest, 2012*, Archäologie in Eurasien, 31, Bonn, 2015, p. 437-456.

GRIGORAȘ 2018 – L. Grigoraș, *Figurinele zoomorfe din siturile neo-eneolitice de la Aldeni, com. Cernătești și Coțatcu, com. Podgoria (jud. Buzău)*, BMJT, Seria Arheologie 10 (2018), p. 303-328.

GRIGORAȘ et al. 2019 – L. Grigoraș, D. Garvăn, R. Munteanu, V. Dumitrașcu, *Cercetările arheologice de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării (campania 2018). Perioada eneolitică târzie*, Mousaios 22 (2019), p. 67-121.

HARȚUCHE 1968 – N. Harțuche, *Importuri cucuteniene în mediul culturilor eneolitice din zona Brăilei, Vrancea*. Studii și comunicări 3 (1968), p. 9-25.

HARȚUCHE 1980 – N. Harțuche, *Complexul cultural Cernavodă I de la Râmnicelu – județul Brăila, Istros*, N.S. 1 (1980), p. 33-91.

HARȚUCHE 2002 – N. Harțuche, *Complexul arheologic Brăilița*, seria Bibliotheca Thracologica 35, București, 2002.

HAȘOTTI 1997 – P. Hașotti, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța, 1997.

HAȘOTTI & POPOVICI 1992 – P. Hașotti, D. Popovici, *Cultura Cernavodă I în contextul descoperirilor de la Hârșova*, Pontica 25 (1992), p. 15-44.

MANZURA 1999 - I. Manzura, *Cernavodă I culture*, în: L. Nikolova, *The Balkans in Later Prehistory. Periodization, Chronology and Cultural Development in the Final Copper Age and Early Bronze Age (Fourth and Third Millenia BC)*, BAR International Series, 791, Oxford, 1999, p. 93-174.

MARINESCU-BÎLCU & BOLOMEY 2000 – S. Marinescu-Bîlcu, Al. Bolomey, *Drăgușeni. A Cucutenian Community*, București-Tübingen, 2000.

MATASĂ 1964 – C. Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Tîrgu Ocna-Podei (raionul Tîrgu Ocna, reg. Bacău)*, ArhMold 2-3 (1964), p. 11-66.

MELNICIUC 2010 – A. Melniciuc, *Ceramica de tip Cucuteni C din așezările de fază A-B a culturii Cucuteni din județul Botoșani*, AMS 9 (2010), Secțiunea I: Arheologie – Antichitate – Epoca Medie, p. 25-42.

MORINTZ & ROMAN 1968a - S. Morintz, P. Roman, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangs stufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*, Dacia N.S. 12 (1968), p. 45-128.

MORINTZ & ROMAN 1968b - S. Morintz, P. Roman, *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului de la Dunărea de Jos*, SCIV 19 (1968), 4, p. 553-573.

MOTZOI-CHICIDEANU 1982 - I. Motzoi-Chicideanu, *Săpăturile arheologice de la Năieni, județul Buzău (Raport preliminar asupra campaniei din anul 1982)*, Mousaios 4 (1982), I, p. 31-36.

MOTZOI-CHICIDEANU 2003a - I. Motzoi-Chicideanu, *Câteva observații asupra culturii Monteoru*, European Archaeology – online (accesat în februarie 2019).

MOTZOI-CHICIDEANU 2003b - I. Motzoi-Chicideanu, *Câteva observații asupra culturii Monteoru*, Mousaios 8 (2003), p. 37-59.

MUNTEANU 2017 – R. Munteanu, *Eneoliticul târziu în nord-estul Câmpiei Române. Câteva remarci privind amprenta culturală locală*, Mousaios 21 (2017), p. 45-55.

NESTOR 1944 – I. Nestor, *Raport general asupra săpăturilor de la Sărata Monteoru*, în: *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943 înaintat Domnului Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor de Directorul Muzeului București*, p. 20-29.

NESTOR 1959 – I. Nestor, *Cu privire la periodizarea etapelor târzii ale neoliticului din R.P.R.*, SCIV 10 (1959), 2, p. 247-264.

NESTOR 1960 – I. Nestor, *Istoria României*, vol. I, București, 1960, p. 102-105.

NESTOR & ZAHARIA 1955 – I. Nestor, E. Zaharia, *Șantierul arheologic de la Sărata Monteoru (1954)*, SCIV (3-4), p. 497-513.

NESTOR & ZAHARIA 1968 - I. Nestor, E. Zaharia, *Sur la période de transition du néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisations de Cucuteni et de Gumelnița*, Dacia N.S. 12 (1968), p. 17-43.

NIȚU 1977 – A. Nițu, *Continuitatea ceramicii pictate între culturile Cucuteni-Tripolie și Gorodsk-Usatovo (Horodiștea-Foltești)*, CI s.n. 8 (1977), p. 145-212.

NIȚU 1980 – A. Nițu, *Criterii actuale pentru clasificarea complexelor ceramicii și periodizarea etapelor cucuteniene*, CI s.n. 11 (1980), 2, p. 135-222.

NIȚU, BUZDUGAN & EMINOVICI 1971 – A. Nițu, C. Buzdugan, C. Eminovici, *Descoperirile arheologice de la Gura Văii (Municipiul Gh. Gheorghiu-Dej)*, Carpica 4 (1971), p. 31-80.

PANDREA *et al.* 1999 – S. Pandrea, V. Sîrbu, M. Neagu, *Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la Însurăței-Popina I, județul Brăila. Campaniile 1995-1999*, Istros 9 (1999), p. 145-170.

PETRESCU-DÎMBOVIȚA *et al.* 1999 - M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. Florescu, Trușești. *Monografie arheologică*, București-Iași, 1999.

PETRESCU-DÎMBOVIȚA & VĂLEANU 2004 – M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Săpăturile din anii 1961-1966. Monografie arheologică*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț, 2004.

ROMAN 1978 – P. Roman, *Modificări în tabelul sincronismelor privind eneoliticul târziu*, SCIVA 29 (1978), 2, p. 215-221.

SCHMIDT 1932 - H. Schmidt, *Cucuteni in der Oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalter Keramik von der Stein kupferzeit in bis die vollentwickelte Bronzezeit*, Berlin-Leipzig, 1932.

SCHUSTER & POPA 2009 - C. Schuster, T. Popa, *Cu privire la Eneoliticul Final de pe cursul inferior al Argeșului*, Buridava, Studii și materiale 7 (2005), p. 30-33.

SÎRBU *et al.* 2005 - V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa Mică-Gruiu Dării, com. Pietroasele, județul Buzău (II)*, Bibliotheca Mousaios, Buzău, 2005.

SÎRBU *et al.* 2011- V. Sîrbu, S. Matei, D. Costache, L. Grigoraș, G. El Susi, *Pietroasa Mică-Gruiu Dării, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitică și a bronzului (III)*, Brăila-Buzău, 2011.

ȘTEFAN 1938 – Gh. Ștefan, *Fouilles de Băești-Aldeni (dép. de Buzău)*, Dacia 5-6 (1935-1936), p. 139-149.

TEODORESCU & PENEȘ 1984 - V. Teodorescu, M. Peneș, *Matricea de incidență a siturilor de la Budureasca (Budureasca I-Budureasca 31), jud. Prahova, oglindă a continuității multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleo demografice în zonă*, Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova 1 (1984), p. 11-50.

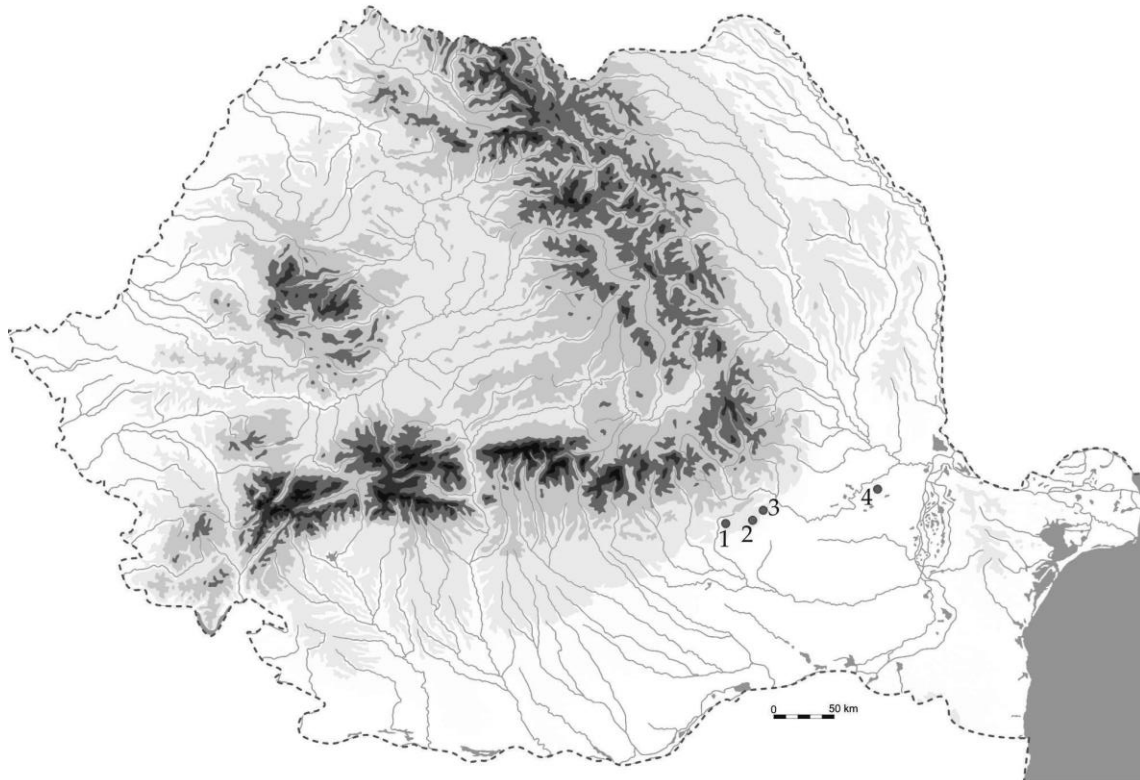
URSULESCU, ASĂNDULESEI & TENCARIU 2018 – N. Ursulescu, A. Asăndulesei, F. A. Tencariu, *Un nou sit arheologic pe harta județului Bacău*, Carpica 47 (2018), p. 95-110.

VERNESCU 2013 – M. Vernescu, *Cultura Cernavodă I în Bărăgan*, Istros 19 (2013), p. 13-44.

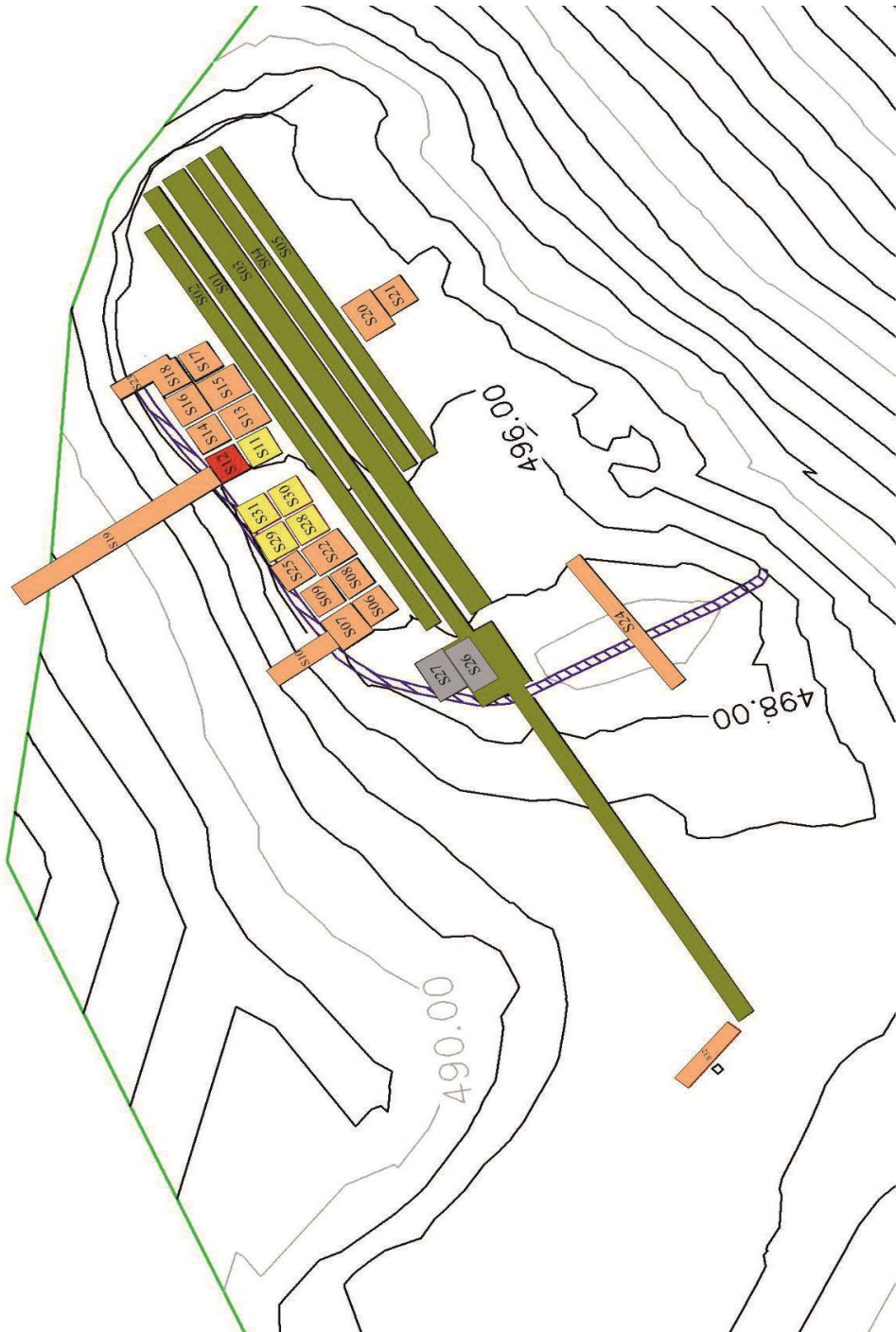
Illustration

- Pl. 1. Map with the main sites Cernavodă I – Cucuteni B: 1. Șoimești-Merez, 2. Sărata-Monteoru-Cetățuia, 3. Pietroasa Mică-Gruiu Dării, 4. Râmnicelu-Popina.
- Pl. 2. 1. General plan of the excavations carried out between 1973 and 2018; 2. Section 12 researched in 2018.
- Pl. 3. 1-16. Cucuteni B unpainted pottery.
- Pl. 4. 1-15. Cucuteni B painted pottery.
- Pl. 5. 1-7. Cernavodă I pottery (with type "C" presence) from C 276a (Chalcolithic inferior layer-N 2).
- Pl. 6. 1-19. Cernavodă I pottery from the Chalcolithic inferior layer-N 2.
- Pl. 7. 1-19. Cernavodă I pottery from section 12.
- Pl. 8. 1-6. Cernavodă I pottery from the Chalcolithic inferior layer-N 2.
- Pl. 9. 1-4. Cernavodă I pottery (with type "C" presence) from section 12.

Pl. 10. 1. Anthropomorphic figurine; 2. zoomorphic protome; 3-4. zoomorphic figurines; 5. pot discovered whole.

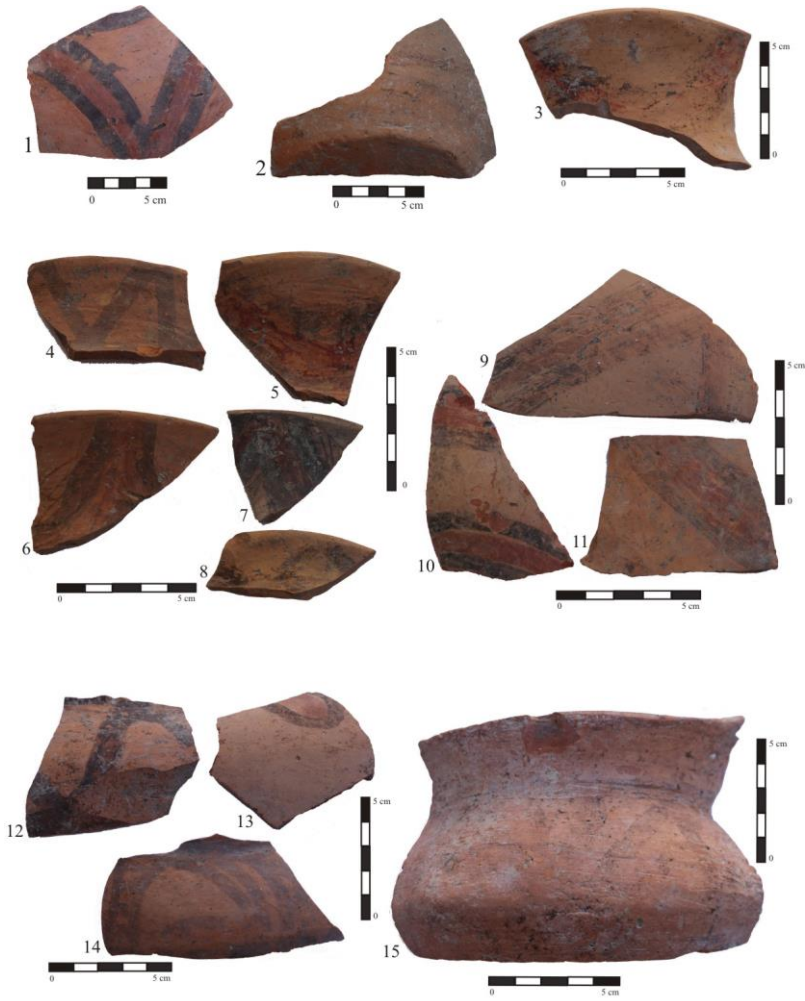
Pl. 1 - Harta principalelor situri Cernavodă I – Cucuteni B: 1. Șoimești-Merez; 2. Pietroasa Mică – Gruiu Dării; 3. Sărata Monteoru – Cetățuia; 4. Râmnicelu – Popina.

Pl. 2 - 1. Planul general al săpăturilor realizate între anii 1973 și 2018;
2. Secțiunea 12 cercetată în anul 2018.

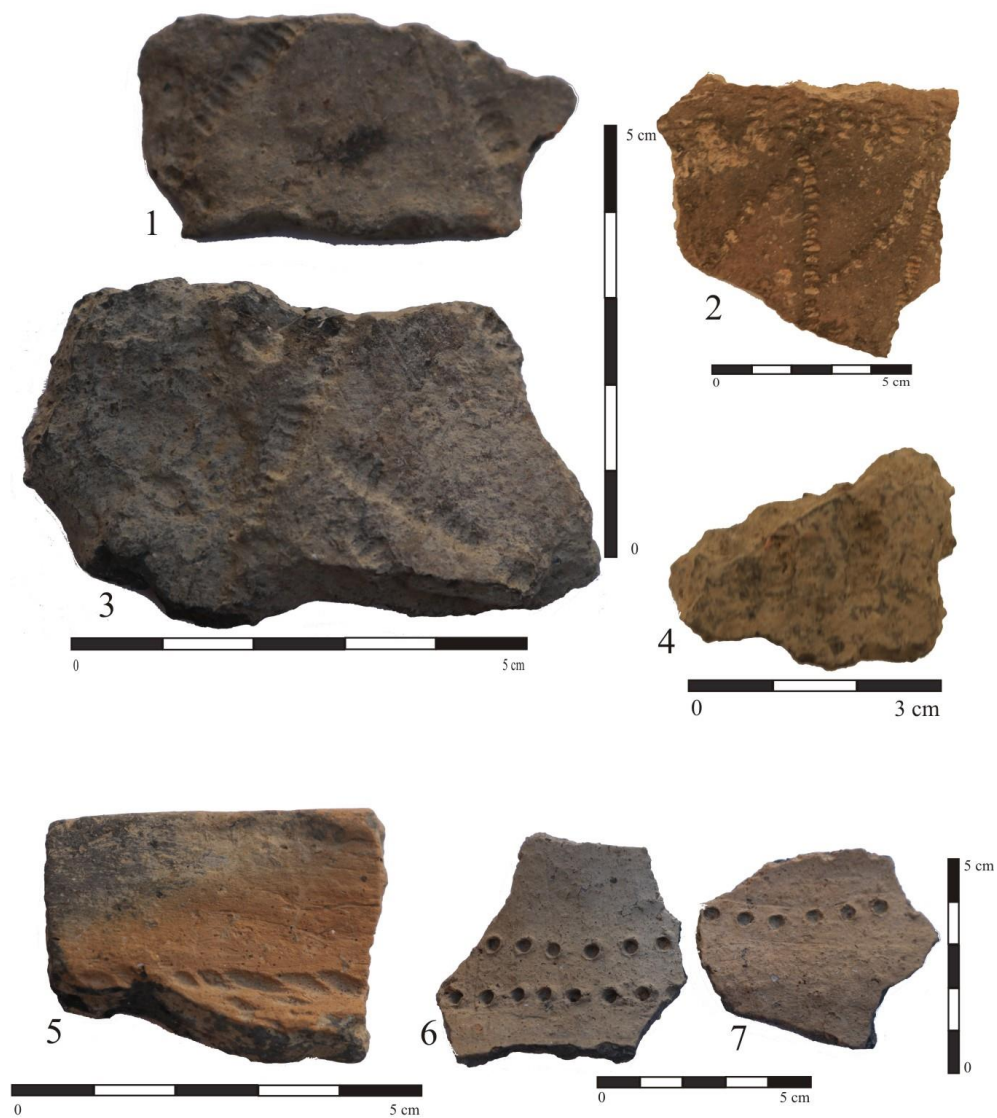

Pl. 3 - Ceramică nepictată Cucuteni B.

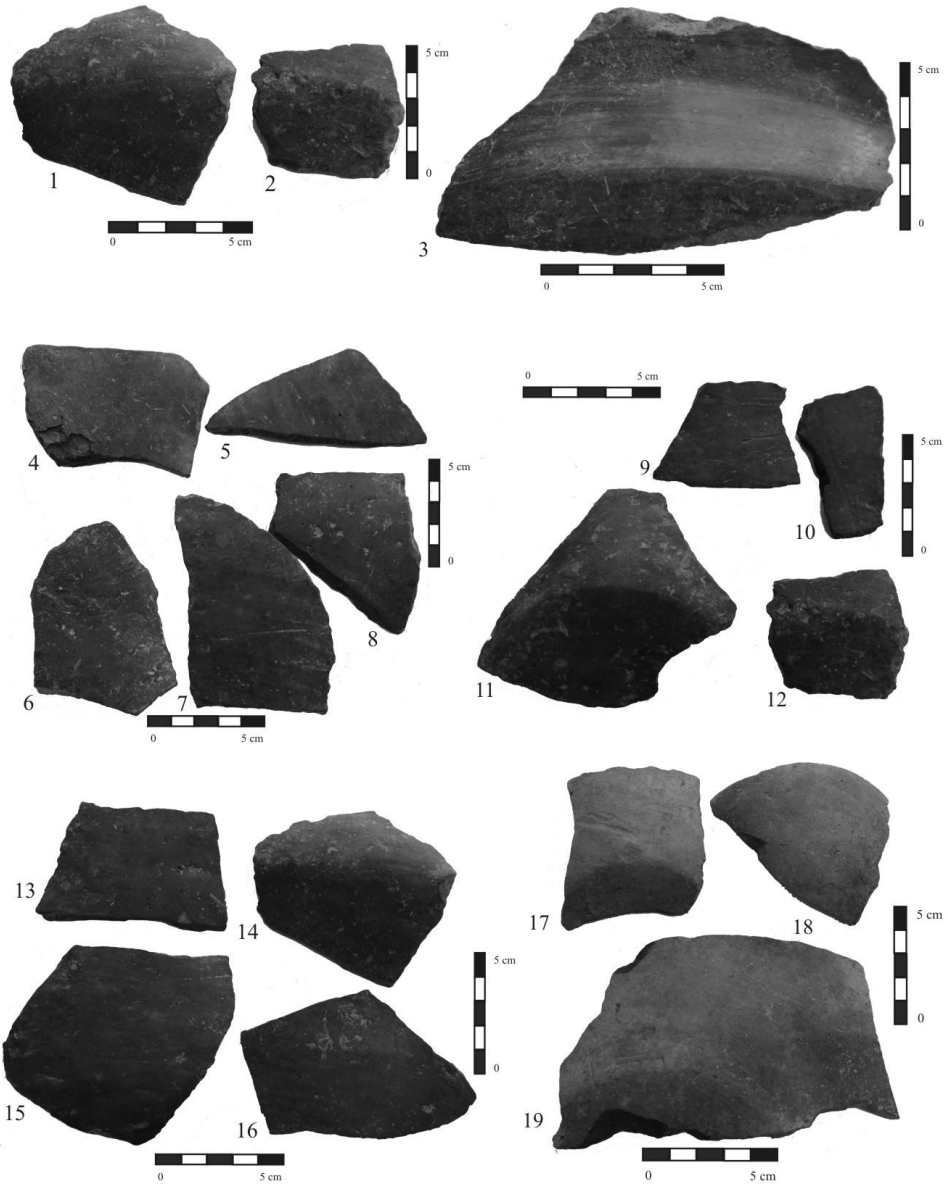

Pl. 4 - Ceramică pictată Cucuteni B.

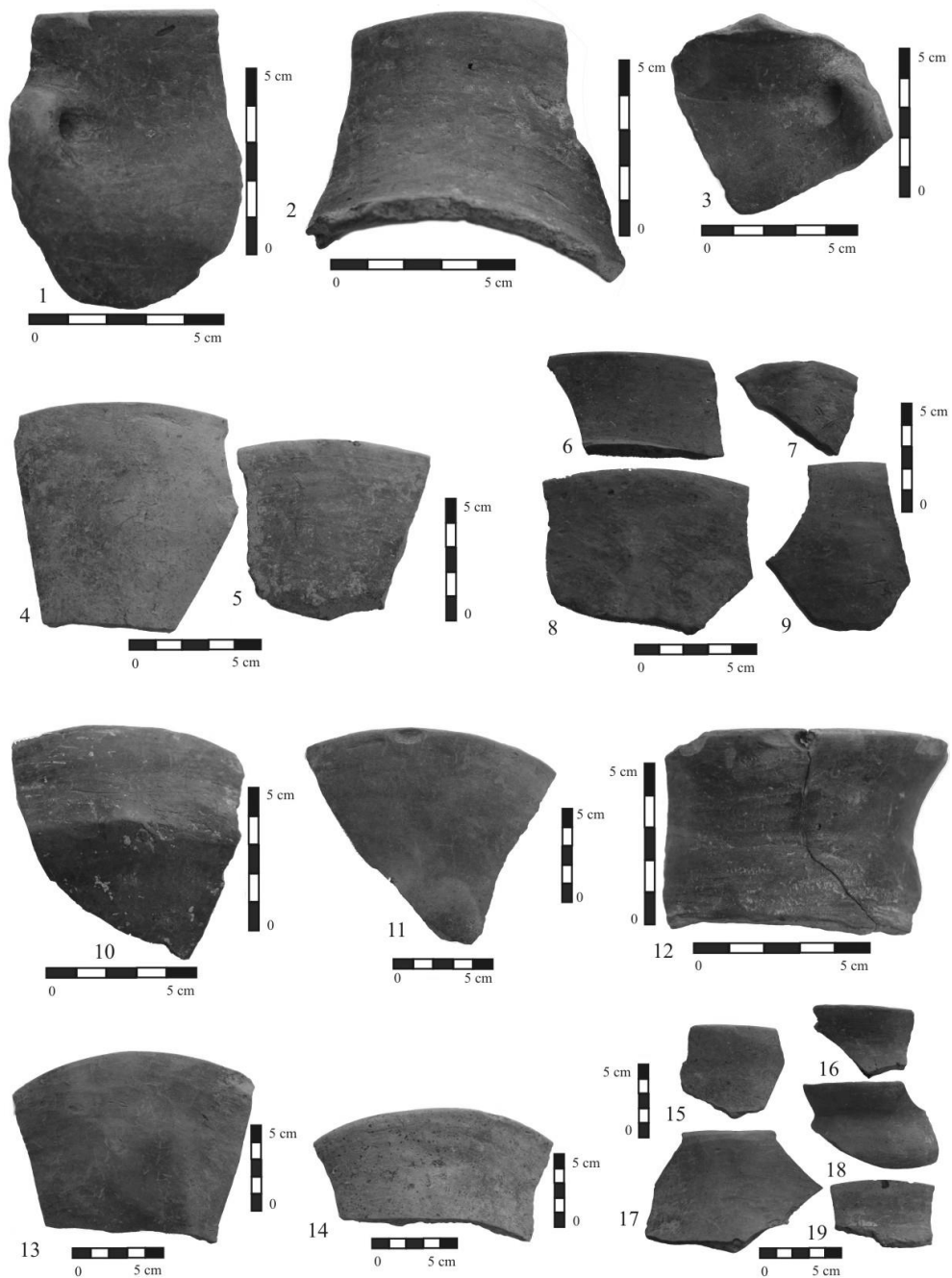

Pl. 5 - Ceramică Cernavodă I (cu aport de tip „C”) din complexul C 276a (nivelul eneolitic inferior N 2).

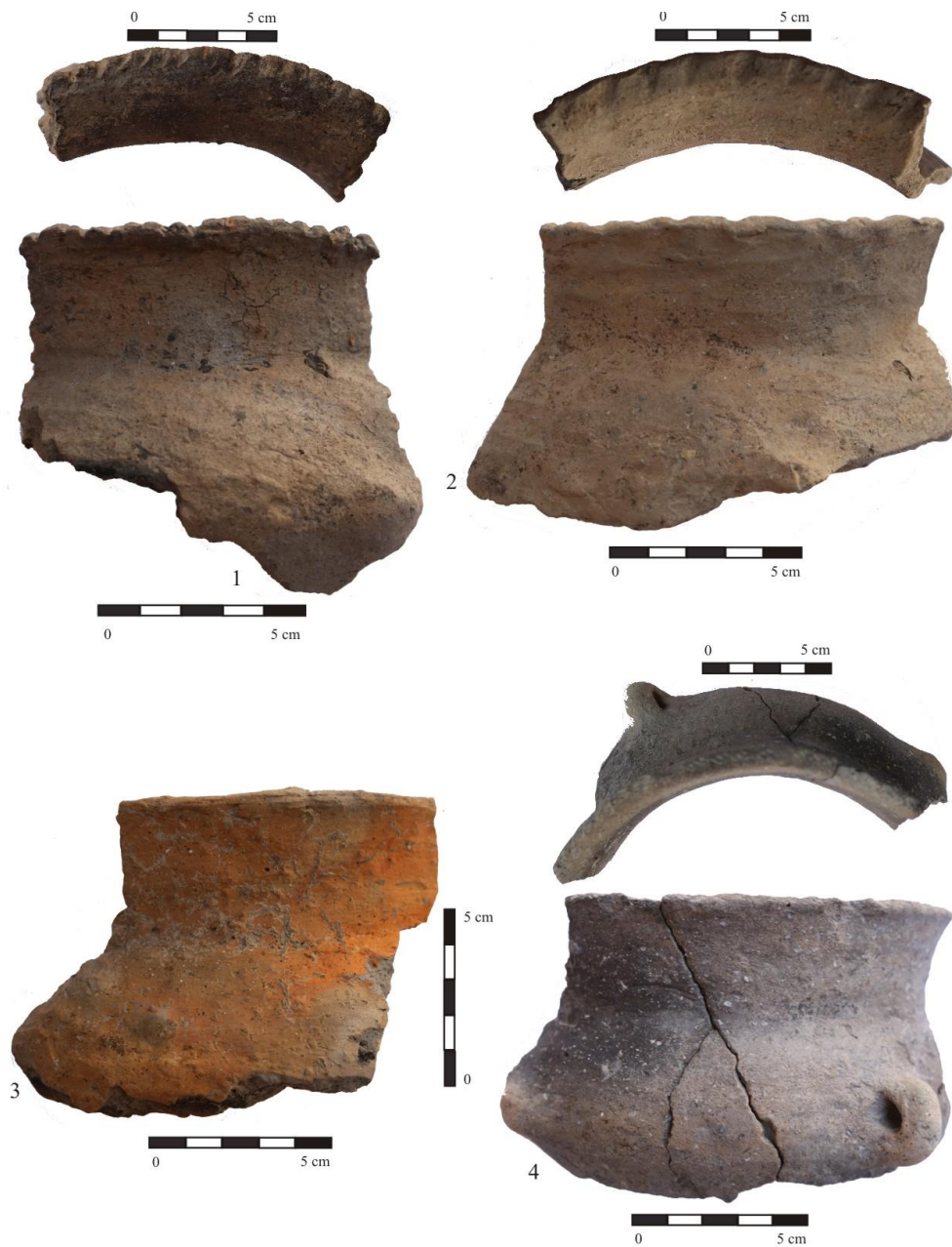
Pl. 6 - Ceramică Cernavodă I din nivelul eneolitic inferior – N 2.

Pl. 7 - Ceramică Cernavodă I din secțiunea 12.

**Pl. 8 - Ceramică Cernavodă I din complexul C 276a
(nivelul eneolitic inferior N 2).**

Pl. 9 - Ceramica Cernavodă I (cu aport de tip „C”)
din secțiunea 12.

Pl. 10 - 1. Figurină antropomorfă; 2. Protomă zoomorfă; 3-4. Figurine zoomorfe; 5. Vas descoperit întreg.